

Užitečná publikace o evropské integraci

Geneze a současnost evropské integrace. Vědecký sborník Vysoké školy ekonomické v Praze. Odborný redaktor Zdeněk Veselý. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000, 312 stran, Acta Oeconomica Pragensia, ročník 8, číslo 5, ISSN 0572-3043 (signatura knihovny ÚMV 47 358).

Aktuální stadium přibližování České republiky k Evropské unii orientuje pozornost autorů, zabývajících se integračními procesy, jakož i většiny ostatních zájemců o tuto problematiku především na témata spojená se stavem negociací kandidátských zemí a s perspektivami strukturální reformy Unie. Na základě zběžného kvantitativního monitoringu odborných publikací v České republice, týkajících se této oblasti, by mohl vzniknout dojem, že všechny otázky zapadající do širšího historickopolitického a mezinárodněpolitického kontextu evropské integrace byly již vyčerpávajícím způsobem zodpovězeny, a proto je asi zbytečné se k nim vracet.

Zúžený, do značné míry jednostranný přístup by mohl vést k postupné redukci myšlenky evropské integrace pouze na aspekty ekonomické prosperity a na materiální výhody, které z toho následně vyplývají. I když jsou podstatné a v hierarchii cílů sledovaných evropským integračním procesem vždy zaujímaly přední příčky, nejsou jediné. Analýza vývoje nejen samotné myšlenky evropské integrace od vzniku až po dnešní stadium její praktické realizace, ale i jednotlivých fází či dílčích projektů, které byly její součástí, jednoznačně potvrzuje, že téměř vždy byla určujícími politická hlediska.

K zploštěnému chápání otázek evropské integrace by mohlo docházet zejména u příslušníků mladé generace, která se z věkových důvodů nemohla do diskuze o širších aspektech evropské integrace zapojit. Pokud připustíme, že u nás k intenzivnější výměně názorů na toto téma vůbec docházelo, pak to bylo především v době ujašňování vztahu politických elit k procesu evropské integrace a definování místa, které by v něm Československo a posléze i Česká republika měly zaujmout.

Selektivní vnímání problematiky sjednocování našeho kontinentu svým způsobem rovněž podněcuje aktuální koncentrace evropských politiků na praktické otázky spojené s procesem rozšiřování Evropské unie a s její budoucností. Stadium, v němž se realizace a hledání perspektivních modifikací tohoto historického projektu nacházejí, neustále nastoluje nové, přitom velmi naléhavé pragmatické otázky, jejichž řešení odčerpává značné intelektuální kapacity z pracovišť, která by diskuzi o širších historickopolitických aspektech evropské integrace měla iniciovat. Je pravděpodobné, že také tvůrci recenzovaného sborníku při jeho koncipování vycházeli z vědomí deficitu příležitostí k projednávání témat, dotýkajících se celého spektra problémů evropské integrace.

Autor předmluvy profesor *RSDr. A. Seifert* upozornil na nezbytnost širšího pojetí ideje evropské integrace slovy bývalého předsedy Evropské komise *J. Delorse*, jenž problém návratu k jejím pramenům spatřoval v nutnosti dát tomuto procesu hlubší myšlenkovou náplň – něco jako společnou evropskou duši. Mladým absolventům nejen VŠE, ale i dalších vzdělávacích zařízení, připravujících kvalifikované a politicky dobře orientované odborníky, se otevírají široké možnosti uplatnění ve strukturách Evropské unie. Nechtějí-li se stát pouze byrokratickými vykonavateli pokynů shora, ale kreativními spoluúčastníky na historickém díle sjednocování Evropy, jejich úzce odborné znalosti by měly být zakoreněny v onom širokém mezinárodněpolitickém a historickopolitickém kontextu, z něhož vyrůstala původní myšlenka evropské integrace.

Recenzovaný sborník je užitečným příspěvkem k rozšíření obzoru nejen studentů zajímajících se o problematiku evropské integrace, ale i četných odborníků jednotlivých resortů státní správy, podílejících se na praktické realizaci integrační politiky. Mnozí z nich totiž pod tíhou konkrétních a zpravidla vždy „neodkladných“ administrativních, legislativních či jiných každodenních úkolů nestačili proniknout do hloubky problematiky širších mezinárodněpolitických a historickopolitických souvislostí procesu evropské integrace. Nejen to. Sborník též podněcuje k novým diskuzím o některých teoretických otázkách, vztahujících se k tomuto tématu.

Ani v tomto případě se editoři díla nevyhnuli poměrně závažnému nedostatku, jenž se u publikací tohoto druhu často vyskytuje. Jednotlivé příspěvky totiž dostatečně výrazně neevokují syntetický dojem, jenž by zcela odpovídal názvu sborníku. Pouze velmi pozorný čtenář v něm najde dílčí podněty pro to, aby si o problematice, která by se bezprostředně vztahovala ke druhé části titulu, tj. k „*současnosti evropské integrace*“, vytvořil určitou představu. Místo toho se může seznámit s rozsáhlou statí *UNRRA a Evropa*, jež sice přináší množství velmi cenných a zajímavých informací, které však svým obsahem s tématem sborníku souvisejí jen značně zprostředkovaně. Lze se domnívat, že autor by s využitím své širší práce na téma *Evropa mezi USA a SSSR (1944–1947)*, z níž byla uvedena studie vyjmuta,¹ mohl připravit jinou stejně hodnotnou stať, která by tematicky do recenzovaného díla lépe zapadala. I když se některé z ostatních příspěvků sporadicky zmiňují o vlivu vztahů těchto tří geopolitických entit v poválečných letech na vznik a rozvoj ideje evropské integrace, přínos sborníku by byl jistě větší, kdyby byla tomuto závažnému problému věnována samostatná kapitola.

Nejméně ze třetiny statí sborníku vzniká dojem, že jeho tvůrci postupovali v rozporu se zásadami správné metodiky. Zdá se, že nejdříve shromáždili příspěvky, jež měly nějaký vztah k evropské integraci, a teprve poté přistoupili k tvorbě jeho koncepce. Opačným postupem by zřejmě vzniklo ucelenější dílo, které by otázky související zejména se současným stadiem evropské integrace pokrývalo rovnoměrněji a poskytovalo by komplexnější pohled na dominantní otázky tématu. Tento nedostatek celkové koncepce sborníku však nijak neubírá z přínosu jednotlivých příspěvků, z nichž některé mají velmi solidní vědeckou úroveň a vytvářejí dobrou základnu pro rozvinutí diskuze o otázkách, jež evokují.

Předmluva A. Seiferta charakterizuje příspěvky a zdůrazňuje otázky, na něž se pokoušejí jednotliví autoři odpovědět. Zvláště upozorňuje na místa v několika studiích, jejichž různá interpretace by mohla vyvolat vzrušenou polemiku. Např. ve studii *P. Druláka Vývoj teorii evropské integrace* označil za nejproblematičtější pasáž, v níž autor konstatuje, že „*prvním částečně úspěšným pokusem evropského sjednocení ve 20. století je Hitlerova Třetí říše*“.² Tvůrce předmluvy považuje takto formulovanou představu za nesprávnou a autorovi vytýká, že „*zašel ve svých konstrukcích příliš daleko*“,³ aniž by přitom citovanou větu interpretoval v celkovém kontextu *Prologu* statí *P. Druláka*. Ten v něm sice konstatuje, že mezi oběma integračními pokusy v Evropě existují úzké historické, teoretické i mentální vazby, ale vzápětí je jasně definuje: „*Jistou zvláštností těchto vazeb je, že se jedná o vazby ryze negativní, tj. druhý pokus bývá chápán jako negace pokusu prvního. Vymezuje se vůči němu a popírá ho.*“⁴

S A. Seifertem lze souhlasit v tom, že mocenské ovládnutí celé Evropy cestou násilného podmanění až likvidace celých národů je třeba pokládat za naprosto nepřijatelnou formu integrace. To však neznamená, že by jí v úvahách teoretiků neměla být věnována jakákoli pozornost. *P. Drulák* poté, když krátce s využitím *de Giustina* charakterizoval jednu z nacistických koncepcí budoucího mírového uspořádání Evropy, obsaženou v návrhu memoranda Ribentropova Ministerstva zahraničních věcí z června 1943, a názory některých německých geopolitiků, zaujal k této fázi evropského vývoje svůj jednoznačný postoj: „*Hrůzný nacistický experiment stál milióny životů a Evropu zanechal v ruinách. Zároveň však zásadním způsobem podnítl úsilí, jehož cílem bylo znemožnit opakování něčeho podobného.*“⁵

Nejrozsáhlejší pasáží sborníku *Geneze a současnost evropské integrace* je příspěvek profesora RSDr. A. Orta, DrSc., nazvaný *Na cestě k Evropské unii (Z historie evropské integrace)*. Autor v něm zachycuje evoluci evropského sjednocování od prvních impulzů, které se objevovaly již v meziválečném období, až po přijetí Maastrichtské smlouvy v roce 1992 a po vytvoření Evropské unie. Přestože výklad A. Orta zabírá téměř pětinu celého sborníku, v patřičném rozsahu a podobě se do něj nevešly ani všechny důležitější paralelní procesy, které s evropskou integrací bezprostředně souvisely. Čtenáři by jistě ocenili, kdyby autor podrobněji analyzoval evropský vývoj v prvních poválečných letech, aby si mohli vytvořit věrohodnější představu o skutečných důvodech, proč „*Evropa jako celek se nevydávala cestou sjednocení a spolupráce, ale v důsledku napětí mezi SSSR a USA se prohlubovalo její rozdělení, k čemuž výrazně přispěl podpis Severoatlantické smlouvy 4. dubna 1949*“.⁶

Autor se vlivu vzniku a existence NATO na evropskou integraci v několika souvislostech dotýká, avšak problému úlohy a místa bezpečnostních aspektů v tomto procesu nevěnuje podle mého názoru patřičnou pozornost. To se vztahuje i na Západoevropskou unii, jejíž potenciál hodnotí až v souvislosti s oživením zájmu o její možnosti na konci 80. let. Současné stadium diskuzí o pojetí a praktické realizaci evropské obranné a bezpečnostní politiky, která je organickou součástí aktuální fáze budování sjednocené Evropy, potvrzuje historickou propojenost vývoje Evropské unie, NATO a ZEU. Proto by bylo žádoucí, aby procesy, které podmiňovaly vznik, existenci a dobovou transformaci bezpečnostních institucí našeho kontinentu, byly též zahrnuty do komplexní deskripce evoluce evropské integrace.

Příspěvek A. Orta demonstruje nejen nesmírnou šíři a problémovou složitost, ale i tematickou mnohovrstevnatost procesu evropské integrace. Tvůrci sborníku mohli mladým čtenářům, jímž je především určen, velmi usnadnit orientaci v tématu, časově i obsahově značně rozsáhlém. Vhodné tabulky či chronologie v příloze publikace by jistě pomohly zvýšit přehlednost historických událostí a snadněji pochopit podstatu a smysl vzájemně se proplétajících procesů. Konkrétní informace, na něž je úvodní stať profesora A. Orta velmi bohatá, by se tím valorizovaly.

Mimořádně zajímavý příspěvek na téma *Poválečná evropská integrace jako revoluce starých struktur* připravil JUDr. V. Šmejkal, Ph. D. Většina analytiků evropské integrace se shoduje na tom, že v kontextu evropských a světových dějin je mimořádným a do jisté míry nesamozřejmým jevem. Podle Šmejkalova názoru „*tato unikátnost a nesamozřejmost je však málokde hlouběji analyzována jako svébytný a v mnohém určující rys poválečného evropského sjednocení*“.⁷ Svou práci autor postavil na hypotéze, že existující forma evropské integrace je produktem unikátní vize evropského sjednocení a unikátní historické situace. Konstatuje, že vznik evropské integrace je v jistém slova smyslu revolucí, kterou však neuskutečnili mladí nespokojenci se starými pořádky, ale pamětníci, „*staré struktury*“, tj. politici pamatující obě světové války a ctící tradiční zákonitosti mezinárodní politiky.

Podle názoru V. Šmejkala hypotéza o revolučním charakteru evropské integrace přímo navozuje otázku jejího dalšího pokračování, a tak má i svůj současný politický význam. Je pokusem o jiný pohled „*na současné potíže evropské integrace s definováním vize a metody svého dalšího rozvoje, svých budoucích institucí, jakož i svého dalšího rozšíření na východ*“.⁸ Oprávněnost své hypotézy staví na disfunkcích poválečného období, které se projevovaly jak v oblasti politiky, ekonomické politiky, tak i západoevropské mezinárodní politiky, z níž byla – jak tvrdí autor – „*doslova vyhnána*“⁹ vysoká mocenská politika. Protože evropský systém mocenské politiky v průběhu války ztroskotal a poválečné poměry Evropu, jež předtím měla určující podíl na světových dějinách, z velmocenské hry v podstatě vyloučily, bylo nutné vztahy mezi západoevropskými státy budovat na zcela nových základech. Významnou roli přitom sehrál J. Monnet, jenž spolu se svými spolupracovníky nabídl vizi a metodu „*nadnárodní sektorové integrace*“.¹⁰

Autor spatřuje velké zásluhy o evropskou integraci všech přímých i nepřímých „otců evropské integrace“, mezi něž řadí zejména R. Schumana, J. Monneta, K. Adenauera, A. de Gasperiho, P. H. Spaaka a W. Churchilla, především v tom, že dokázali pochopit, kdo by se měl stát hegemonem tohoto procesu. Nemohly to být USA ani Velká Británie či Francie, „ale pouze oba kontinentální rivalové, Francie s Německem společně“.¹¹ V dalších kapitolách svého příspěvku potvrzuje oprávněnost své hypotézy i na deskripci politických poměrů poválečné Evropy. Věnuje patřičnou pozornost též otázce vztahů mezi USA a SSSR a jejich podílu na integraci západní Evropy. Oceňuje roli zámořské velmoci v procesu evropské integrace, která nejenže vytvořila politické podmínky pro vznik Evropských společenství, ale navíc „i působila svou politikou na podporu úsilí R. Schumana, J. Monneta, K. Adenauera a dalších svých »evropských přátel« v obou klíčových zemích kontinentu jako urychlovač celého procesu“.¹²

V zajímavém příspěvku docent PhDr. Z. Veselý přesvědčuje čtenáře o tom, že poválečnému procesu evropské integrace předcházela řada pokusů o prosazení myšlenky evropského sjednocení. Svou stať nazval *K počátkům panevropského hnutí*. Čtenářům v ní přibližuje především osobnost a dílo hraběte R. Coudenhove-Kalgeriho, jehož inspirativní podíl na propagaci myšlenky integrované Evropy je nesporný. I když své ideje formuloval ve zcela jiné historické situaci, než jaká se vytvořila po skončení druhé světové války, některé z nich mají nadčasovou platnost a prosadily se i do koncepcí poválečné spolupráce. R. Coudenhove-Kalgeri považoval podle autorova názoru za nejpalčivější problém mezi-válečné Evropy národnostní otázku, jež úzce souvisí s problematikou hranic mezi národy a jejich státy. Jeho doporučením, aby se hranice neposouvaly, ale byly zrušeny, se do jisté míry řídí i dnešní politici Evropské unie.

S teoriemi evropské integrace a s jejich vývojem seznamuje čtenáře další autor – Ing. P. Drulák, Ph. D. Racionálním způsobem na poměrně malém prostoru charakterizuje ty nejzákladnější. Tím se vyhnul riziku nepřehlednosti, jež bývá zpravidla spojeno se snahou o důsledné vyjmenování všech teorií, které se v souvislosti s touto tematikou objevily. Do skupiny klasických teorií evropské spolupráce a evropského sjednocení zařazuje realismus, federalismus, funkcionalismus a transakcionalismus. Přitom se opírá o myšlenky a díla nejvýznamnějších myslitelů té které školy. Zájemci o hlubší studium této problematiky získají z jeho výkladu dostatek informací o nejdůležitějších pracích, v nichž hlavní představitelé jednotlivých myšlenkových proudů své názory interpretovali.

Samostatnou kapitolu autor věnuje výkladu neofunkcionalismu, jenž vznikl jako teoretická reflexe počáteční fáze procesu evropské integrace. Těsné propojení s jejím reálným vývojem se promítlo i do míry jeho použitelnosti při interpretaci integračních procesů. „70. léta s postupující eurosklerózou zásadním způsobem zpochybnila relevanci klíčového konceptu přelévání a neofunkcionalismus se ocitl v krizi“¹³ konstatuje P. Drulák. To otevřelo prostor pro staronové směry, které byly neofunkcionalismem předtím vytěsňeny. K nejvýznamnějším teoriím pozdější fáze evropské integrace pak patřil integrační realismus a neorealismus.

P. Drulák v závěru své práce objasňuje důvody svých přístupů k výkladu tématu. Snažil se především naznačit souvislost mezi dynamikou integrace a obsahem teoretických diskuzí. I když jeho příspěvek nehledal odpověď na otázku vztahu teorie a praxe při řešení politických problémů, jednoznačně potvrdil, že úsilí o rozvoj teorie evropské integrace není samoučelné. Má přispět ke zvýšení racionality politiky a jejím aktérům má usnadnit hledání správných postupů.

Specifické místo ve sborníku zaujímá rozsáhlá studie Ing. et Mgr. R. Drulákové s názvem *Etymologická a historická původ subsidiarity a její cesta do Evropské unie*. Udivuje zejména hloubka, do jaké autorka při výzkumu tohoto tématu pronikla, a šíře okruhu problémů, jimž přitom věnovala pozornost. Její exkurz do etymologie a historie vyústje do závěrů, jež mají bezprostřední vztah k praktické aplikaci principu subsidiarity v každodenním životě Evropské unie. Postupné začleňování mezi základní principy ES vedlo

k tomu, že přijetím Maastrichtské smlouvy se subsidiarita stala klíčovým principem, usnadňujícím dělbou kompetencí mezi Unii a členskými státy.

Autorka svou práci uzavírá zdůrazněním zásad, jež je nezbytné při interpretaci tohoto principu respektovat a které je nutné uplatňovat kumulativně. „*Za prvé je to dvojrozměrnost principu, tzn. subsidiarita současně zahrnuje jak alokaci kompetencí ve směru zdola nahoru, tak i alokaci kompetencí ve směru opačném. V případě subsidiarity tyto protichůdné tendence nejsou v rozporu, ale tvoří jednotu. Za druhé je to decentralizační charakter subsidiarity a za třetí je to »test subsidiarity«, tj. soubor kritérií, která pomáhají objektivně určit správnou hladinu rozhodování*“,¹⁴ uzavírá svůj rozsáhlý a zajímavý příspěvek R. Druláková.

Další dvě studie, které napsaly *docentka PhDr. Z. Lehmannová, CSc., a Ing. J. Peterková, Ph. D.*, vytvářejí do určité míry samostatný tematický celek. Zatímco prvně jmenovaná autorka se ve stati *Odkaz Evropy globalizaci* zabývá obecnými aspekty úlohy a místa evropské kultury v éře globalizace, její kolegyně se ve svém příspěvku *Péče o kulturní dědictví jako výraz hledání společné identity a spolupráce v evropském prostoru* věnuje konkrétním problémům rozvíjení kulturní identity v procesu evropské integrace. *Z. Lehmannová* se ve svých úvahách zaměřuje především na vymezení místa evropské kultury jako sociokulturního systému v současné etapě dějin. Konstatuje, že odkaz evropské kultury globalizaci je z hlediska této epochy rozporný. Evropa položila základy k procesu globalizace tím, že vytvořila civilizační předpoklady pro globální integrační proces a dynamizovala rozvoj vědy a techniky. Nový civilizační systém exportovala do celého světa, čímž jej nejen civilizačně ovládla, ale hlavně odstartovala globální civilizační integrační procesy.

Spolu s civilizačním základem však šířila i krizové prvky tohoto základu, a proto došlo „*ke střetu globalizované civilizace s vyšším planetárním systémem, technosféry s biosférou*“. ¹⁵ Podle autorčina názoru třetí stránka evropského odkazu globalizaci spočívá ve vytvoření základních prvků duchovní kultury, které již odpovídají nové historické situaci globalizované lidstva. Evropská kultura formuluje „*nové hodnotové principy, které mohou v budoucnu tvořit východisko pro formulaci globálního hodnotového paradigmatu jako jádra »informačního a regulačního systému« globální civilizace*“.¹⁶

Nový hodnotový princip, který přináší moderní evropské myšlení, je princip lidské globální zodpovědnosti. Jejím nezbytným předpokladem je rozvinutí svobodné individuality. Tyto dva principy „*jsou dvěma stránkami téže mince a ve své jednotě představují velký přínos evropské kultury k formujícímu se globálnímu hodnotovému systému*“,¹⁷ jak konstatuje *Z. Lehmannová*.

J. Peterková hledá odpovědi na otázky, vyplývající z tématu její stati, především cestou analýzy dokumentů, jež byly v této oblasti přijaty v rámci Rady Evropy a Evropské unie. Zabývá se konkrétními projekty, které by měly přispět k zachování evropského kulturního dědictví. Zvláštní pozornost věnuje těm, které směřují k podnícení a prohloubení zájmu mladých lidí o zvyšování znalostí kulturního odkazu nejen vlastních zemí, ale i jiných evropských států. Přitom upozorňuje též na potenciál, jímž v této oblasti disponuje rovněž OBSE. Zdůrazňuje nesmírný význam kulturní plurality pro zdravý a harmonický vývoj mezinárodního společenství. Vytváření podmínek pro tolerantní vnímání rozmanitosti evropských kultur, historie a jazyků je jednou ze základních cest k předcházení konfliktům a k posílení míru a soudržnosti celého kontinentu. Autorka se ve své stati pokusila představit Evropu jako „*příklad cesty, kterou se v této historické epoše budou zřejmě ubírat i ostatní nadnárodní kulturní systémy. Soudobá společnost potřebuje svou kulturní identitu*“,¹⁸ uzavírá svůj příspěvek *J. Peterková*.

Ačkoli studie *UNRRA a Evropa* – jak již bylo řečeno – zcela nezapadá do koncepce sborníku, čtenář, zejména mladší generace, se s ní zřejmě rád seznámí. Jednak proto, že problematice, kterou se *PhDr. K. Krátký, CSc.*, ve svém příspěvku zabývá, je v české odborné literatuře věnováno velmi málo místa. Jednak proto, že autor toto téma zpracoval

s pečlivostí historika, s faktografickou důsledností ekonomického analytika a s přehledem politologa. Význam činnosti *Správy Spojených národů pro pomoc a obnovu (UNRRA)* velmi ocenili i tehdejší českoslovenští představitelé – prezident *E. Beneš* a ministr zahraničních věcí *J. Masaryk*. K tématu sborníku se obsahově nejvíce přibližuje poslední podkapitola studie *K. Krátkého*, která je věnována okolnostem vzniku *Marshallova plánu*. Ani potenciál této historické události však není podle mého názoru plně využit v souladu se zaměřením celé publikace.

Sborník uzavírají dva příspěvky, které lze svým způsobem pokládat za inspirativní přínos pro integrační praxi České republiky a středoevropského regionu. *Ing. Š. Zemanová* ve své stati *Finsko v evropském procesu* analyzuje mezinárodní postavení této severoevropské země, jež se k evropskému integračnímu procesu připojila de iure teprve nedávno. Postupy Finska v procesu negociací a způsob adaptace na podmínky Evropské unie jako malého státu mohou být pro Českou republiku dobrým příkladem a zdrojem užitečných poučení. Autorka svou práci uzavírá konstatováním, že členství v Evropské unii prospělo Finské republice nejen v tom, že jí poskytlo řadu hmotných výhod, ale i tím, že ji přeměnilo na transparentní, emancipovanou a aktivní malou evropskou zemi. Její členství v Evropské unii a regionální aktivity se „*mohou stát i výzvou a inspirací pro Českou republiku i další země střední a východní Evropy*“.¹⁹

Problémy regionální spolupráce malých států jako jistého stadia evropského integračního procesu se v příspěvku nazvaném *Severská spolupráce v moderní době* zabývá *docent PhDr. V. Krines, CSc.* Má-li být spolupráce jakýchkoli svobodných států úspěšná a prospěšná, „*musí být založena na společných hodnotách, společných zájmech a musí být realizována praktickými nástroji spolupráce*“,²⁰ zdůrazňuje v úvodu své stati. V zájmu přesného definování specifik severské spolupráce popisuje její historické kořeny a všímá si úspěšných i zcela neúspěšných pokusů o integraci na regionálním principu. Čtenář má možnost seznámit se jak s tematickými oblastmi severské spolupráce, tak i se strukturou institucí, jež se během let postupně vytvářela. Současně však může pocítit jisté zklamání z toho, že se závěrečná kapitola *Nové aspekty severské spolupráce po rozpadu bipolarity* koncentruje pouze na faktografický popis dvou projektů severské spolupráce, aniž by hlouběji zhodnotila vliv nových podmínek na její další rozvoj a na její místo v celkovém procesu evropské integrace.

Rozsáhlý vědecký sborník VŠE se jistě stane vyhledávaným zdrojem nejen faktů o vzniku, vývoji a perspektivách evropského integračního procesu, ale i prospěšných impulzů podněcujících tvůrčí přemýšlení o širších souvislostech evropské integrace. Recenzenta proto po seznámení s tímto dílem o to víc zamrzí, že se musí zmiňovat o jeho formálních nedostacích. Publikace, z níž budou čerpat vědomosti převážně studenti, by měla být z tohoto hlediska vzorem dokonalosti. O nezbytné pedagogické důslednosti příslušných vydavatelských funkcí např. nesvědčí používání rozdílných způsobů práce s odkazovým aparátem, z nichž jeden nelze přiřadit k žádnému ze známých standardů. Množství „*překlepů*“ a jiných dalších prohřešků proti kultuře tištěného slova jen potvrzuje, že tvůrci sborníku jeho finální úpravám nevěnovali pozornost, kterou by si jeho obsah a očekávané poslání nepochybně zasloužily.

Vladimír Leška

¹ Viz Geneze a současnost evropské integrace. Vědecký sborník Vysoké školy ekonomické v Praze. Odborný redaktor Zdeněk Veselý. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000, 312 stran, Acta Oeconomica Pragensia, ročník 8, číslo 5, s. 214, odkaz 1.

² Tamtéž, s. 115.

³ Tamtéž, s. 6.

⁴ Tamtéž, s. 115.

⁵ Tamtéž, s. 116.

⁶ Tamtéž, s. 14.

- ⁷ Tamtéž, s. 69.
- ⁸ Tamtéž.
- ⁹ Tamtéž, s. 71.
- ¹⁰ Tamtéž, s. 72.
- ¹¹ Tamtéž.
- ¹² Tamtéž, s. 84.
- ¹³ Tamtéž, s. 124.
- ¹⁴ Tamtéž, s. 162.
- ¹⁵ Tamtéž, s. 167.
- ¹⁶ Tamtéž.
- ¹⁷ Tamtéž, s. 182.
- ¹⁸ Tamtéž, s. 212.
- ¹⁹ Tamtéž, s. 280.
- ²⁰ Tamtéž, s. 284.